

Hamlet

The Itim Ensemble & Cameri Theatre of Tel Aviv

holland fe2tival

The Cameri Theatre
of Tel Aviv

The Tel Aviv Foundation for
Literature and the Arts
The Centre for Experimental
Theatre (M.T.N.)

Hamlet (1600)
William Shakespeare (1564-1616)

23 t/m 27 juni 1992, aanvang 19.30 uur
Bellevue, Amsterdam

Het stuk wordt in het Hebreeuws gespeeld. De
voorstelling is om ca. 22.45 uur afgelopen. Er is
een pauze na de vijftiende scène. Het is verbo-
den tijdens de voorstelling te fotograferen.

*Deze produktie is mede mogelijk gemaakt door
een bijdrage van het Israëliische Ministry of
Education, Dept. of Culture and Art.*

*Het Itim Ensemble wordt ondersteund door:
The Cameri Theatre of Tel Aviv, Tel Aviv
Foundation for Literature and Art, The Centre
for Experimental Theatre (MTN), Ministry of
Education, Dept. of Culture and Art, The Israel
Discount Bank, America-Israel Cultural
Foundation, Tel Aviv-Jaffa Municipality, Dept.
of Education and Culture.*

The Itim Ensemble
Rina Yerushalmi

Noam Ben Azar	Guildenstern
Chanan Ben Shabat	Rosencrantz
Dina Blei	Ophelia
Pnina Bradt	Gertrude
Amnon Douieb	Geest, Toneelspeler
Efron Etkin	Claudius
Orna Katz	Toneelspeler
Moshe Malka	Horatio
Elisha Nurieli	Toneelspeler
Amihai Pardo	Laertes, Toneelspeler
Yossi Pershitz	Osrick, Toneelspeler
Shuli Rand	Hamlet
Abraham Susener	Polonius, Doodgraver

Hebreeuwse vertaling: Avraham Shlonski
bewerking en regie: Rina Yerushalmi
decorontwerp: Moshe Sternfeld
kostuumontwerp: Ofra Zadik
muziek: Shosh Reisman
lichtontwerp: Judy Kupferman
assistent regie: Moshe Kaufman
assistent decor: Moshe Yossifov
produktie: Yael Nir
lichttechniek: Dan Sivan
kostuumuitvoering: Tamara Levi

‘Hoewel de verwachtingen juist hooggespannen waren omtrent de produkties van Peter Brook en Peter Stein, was Rina Yerushalmi’s *Hamlet*-enscenering uit Tel Aviv dè ontdekking van het festival van de Theatervormen ’90. De voormalige danseres en regisseuse van het La Mama-theater in New York vertrouwt op het associatief verstaan van de overbekende *Hamlet* door het publiek, op de kracht van de beelden, die uit de improvisaties van haar multicultureel samengesteld gezelschap zijn voortgekomen.’ Met deze woorden kenschetst het Duitse theaterblad *Theater Heute* het overweldigend succes van Yerushalmi’s *Hamlet* op het Braunschweig Festival 1990. Het tekent de Europese doorbraak van Yerushalmi’s Itim Ensemble. Peter Stein laat voor deze *Hamlet* een keer verstek gaan bij zijn eigen voorstelling. Jan van Vlijmen is dermate onder de indruk dat hij terstond besluit de produktie naar het Holland Festival te halen.

Wie is deze Rina Yerushalmi, die als geen andere Israëlische regisseur in de Europese schijnwerpers staat? Ter plekke werkend aan een ‘queeste naar het Israëlisch theater’, wordt het me duidelijk dat Yerushalmi ook in Israël momenteel te boek staat als een uitzonderlijke regisseuse. Nadat ze jarenlang gewerkt heeft in de theaters van Tel Aviv en Haifa, bezorgt de *Hamlet*, als eersteling van het Itim Ensemble, haar te lande het eerste grote succes. In 1989 krijgt deze produktie op het Akko-festival – het jaarlijkse avant-garde festival – een eervolle vermelding, om in 1990 de Margalit-prijs (de Israëlische Tony Award) in de wacht te slepen voor de beste produktie en regie. Typierend voor Yerushalmi is haar voortdurende gependel tussen twee werelden. Afwisselend werkt ze in Tel Aviv en New York – de hoofdstad van het land waar ze eertijds, na een startfase in Londen, haar opleiding tot regisseur voltooide. Voorts kennen haar produkties een ongewoon lange repetitieperiode. Wordt in Israël normaliter in zes weken een voorstelling in elkaar gezet, Yerushalmi trekt hiervoor maar liefst zes maanden uit. Haar dans- en Feldenkrais-achtergrond maakt dat er meer dan bij enig ander Israëlisch regisseur aandacht is voor het fysieke aspect. Maar bovenal spreekt men in Israël over Yerushalmi als de enige Israëlische regisseur die een onmiskenbaar sterk eigen idioom ontwikkeld heeft. Een bezoek aan een van haar voorstellingen betekent vooral haar hand van regiseren ervaren en bekijken.

Ik zie de *Hamlet*-enscenering in de kleine zaal van het Cameri-theater in Tel Aviv en raak direct in de ban van Yerushalmi’s eigen signatuur: de esthetische verfijning en beeldenrijkdom, het choreografische gehalte en de ruimtelijke aanpak. De ensemble-geest, de subtiële karaktervoering en de opmerkelijke acteerprestaties, en de metaforische wijze waarop er tegelijkertijd zowel een universele uitspraak als een uitspraak over de Israëlische samenleving wordt gedaan. Ik blijf kennis te hebben gemaakt met de Israëlische kruising van Ruth Berghaus en Pina Bausch!

Van meet af aan blijkt Yerushalmi’s *Hamlet*-enscenering een intiem gebeuren. In de uiterst kleine zaal zit je als publiek pal op het speelveld, te weten aan de drie kanten van de houten vloer. De voorstelling begint in volkomen stilte. Dertien acteurs in hedendaagse kostuums in zwarte, grijze en okere tinten kijken ons minuten lang zwijgend aan. Waarna ze plaats nemen op de stoelen die achter op de vloer staan – de plek waar de acteurs zich gedurende de voorstelling als toeschouwers terugtrekken.

Onontkoombaar zijn de sterke beelden, die je naar elders voeren. Deze *Hamlet* laat zich van het begin af aan lezen als een naar de kitsch hellend plaatjesboek met hedendaagse en negentiende-eeuwse elementen. Voeg daarbij een minimale choreografie en een zeer fysieke interactie, en de basissfeer is getekend. Waar gaat deze *Hamlet* over?

Yerushalmi lijkt met haar enscenering bovenal een familiedrama ten tonele te voeren, waar de moord op Hamlets vader een ieder aantast en uiteindelijk alle relaties ten gronde doet gaan, nog voordat in de finale de dood fataal toeslaat. Voorts kan je je niet

aan de indruk onttrekken dat elk personage hier zijn/haar voorgeschreven rol speelt, terwijl hij/zij eigenlijk anders zou willen. Dit geldt evenzeer voor Hamlet (Shuli Rand), die door de geest van zijn vader gedwongen wordt in de rol van de wreker. De worstelpartij tussen vader en zoon in het brandpunt van de ruimte doet denken aan Jakob in gevecht met de engel. Beurtelings ligt een van hen boven. Hamlets verzet geeft aan dat hij zijn vaders decreet niet zonder meer aanvaardt. 'To kill or not to kill' – vanaf dit moment baant Hamlet zich een weg waarin melancholie, tederheid, wanhoop en agressie afwisselend de boventoon voeren. Hamlet komt in actie, speelt de clown of beschouwt het gebeuren als toeschouwer. De wrede doch uiterst charmante Claudius (Efron Etkin) is het doelwit van zijn haat en stimulans tot actie. Zijn moeder Gertrude (Pnina Bradt) daarentegen, die de bron is van zijn gevoeligheid, heeft een verlamme uitwerking. Wat te doen? Ook Gertrude gaat ten gronde aan een innerlijke verscheurdheid, hetgeen in de voorstelling tot haar larmoyante onttakeling leidt. Eerst zie je haar als een glorieuze Carmen-verschijning die vol geile overgave 'Plaisir d'amour' uitschalt. Later, in het grote treffen met Hamlet, wordt ze de gevoelige onschuld, conform de beeltenis van een schilderij van Dante Gabriel Rossetti of Franz von Stuck. In deze scène, waar Hamlet haar afwisselend met zachtheid en agressie velt, gaat Gertrude onderuit en verbreekt – zoals later blijkt – de voordien zo hartstochtelijke band met Claudius. Met name Ophelia (Dina Blei) ondervindt de rechtstreekse invloed van deze complexe moeder-zoon relatie. Als de ongerepte Ophelia plots op hoge hakken en met rode lippen voor hem staat te waggelen, laait Hamlets agressie fel op. Hij drukt haar lichaam ten afscheid tegen zich aan, wentelt het om het zijne en smijt het ten slotte met gekwelde walging op de vloer. Arme Ophelia – net als Hamlet wordt zij het slachtoffer van de rol die de oudere generatie haar heeft opgedrongen. Het slot van het stuk tekent deze aangeslagen generatie. Hamlet doodt Claudius niet omdat hij daartoe besloten heeft, maar in een vlaag van drift. Gewond door Laertes (Amihai Pardo), besluit hij zijn einde te bespoedigen en drinkt de gifbeker leeg. Moegestreden wuift hij zijn vriend Horatio (Moshe Malka) vaarwel. Aan het slot van deze voorstelling is Yerushalmi's visie op de *Hamlet* tot je doorgedrongen. Yerushalmi: 'Wellicht gaat het stuk over het gegeven dat het doden van een persoon moreel niet te verdedigen is. Zelfs als de wreker sociaal gezien het gelijk aan zijn kant heeft. Die heeft dan geen reden meer om verder te leven.'

Loes Gompes

Scènebeschrijving

Eerste scène

Het is middernacht. De paleiswachten, die de nachtelijke spookverschijning van de overleden koning (Hamlets vader) afwachten, hebben Horatio, Hamlets beste vriend, uitgenodigd hiervan getuige te zijn. Horatio ziet een verband tussen de geestesverschijning en de langdurige oorlog met Noorwegen, waarin de jonge Fortinbras met geweld probeert de landen terug te winnen die zijn vader aan Denemarken verloor. Uit vrees dat dit een voorteken van onheil is, besluit Horatio Hamlet in te lichten.

Tweede scène

Claudius, de broer van de gestorven koning, sluit de rouwperiode af met de viering van zijn huwelijk met koningin Gertrude, Hamlets moeder. Hij stuurt Voltimand, zijn militair adviseur, naar Noorwegen om een vredesverdrag te tekenen. Claudius raadt Hamlet zijn rouwkleding af te leggen, hem als vader te accepteren en op Elsenore te blijven. Als zijn moeder dezelfde wens uitspreekt, stemt Hamlet erin toe te blijven.

Derde scène

Horatio brengt Hamlet het nieuws van de geestesverschijning, en Hamlet belooft die nacht de wacht te zullen houden.

Vierde scène

Laertes, de zoon van Polonius, maakt zich op voor een zeereis naar Frankrijk. Hij waarschuwt zijn zuster Ophelia zich niet door Hamlets liefdesverklaringen van de wijs te laten brengen, aangezien het hem als prins niet vrij staat de stem van zijn hart te volgen. Polonius neemt afscheid van zijn zoon, en ook hij waarschuwt Ophelia bij Hamlet uit de buurt te blijven.

Vijfde scène

Hamlet en Horatio verlaten de festiviteiten om de komst van de geest af te wachten. De geest van de koning verschijnt en vertelt Hamlet dat hij in zijn slaap vergiftigd werd door zijn broer

Claudius, en hoe deze vervolgens Gertrude verleide. Hamlet zweert wraak en verbiedt Horatio verder te vertellen wat hij heeft gezien, zelfs als hij zich als een dwaas of waanzinnige zou gaan gedragen.

Zesde scène

Ophelia vertelt haar vader dat Hamlet zich vreemd gedraagt sinds zij weigert met hem te spreken. Polonius vreest dat Hamlets onbeantwoorde liefde voor Ophelia hem gek heeft gemaakt.

Zevende scène

De koning ontbiedt Hamlets jeugdvrienden Rosencrantz en Guildenstern naar het paleis om erachter te komen wat Hamlet werkelijk denkt.

Achtste scène

Polonius rapporteert het succes van de onderhandelingen met Noorwegen en deelt het koninklijk paar mee dat de waanzin van hun zoon wordt veroorzaakt door zijn liefde voor Ophelia. Hij overlegt Hamlets brieven aan haar als bewijs. Polonius en de Koning ensceneren een ontmoeting tussen Hamlet en Ophelia, die zij zullen bespieden.

Negende scène

Hamlet verschijnt met een boek in de hand, en Polonius ondervraagt hem, om te zien of hij werkelijk zijn verstand kwijt is.

Tiende scène

Rosencrantz en Guildenstern proberen Hamlet uit te horen, maar hij heeft hen door en dwingt Guildenstern toe te geven dat ze gekomen zijn op verzoek van de koning.

Elfde scène

Een groep toneelspelers verschijnt ten paleize. Hamlet vraagt de leider van de troupe de monoloog over Pyrrhus en Hecabe voor te dragen, die verhaalt van Pyrrhus' besluiteloosheid. Hamlet staat erop dat de acteurs onderdak wordt geboden en regelt dat ze de volgende

avond een stuk zullen opvoeren over een moord die lijkt op die van Claudius op Hamlets vader, in de hoop dat Claudius zichzelf zal ver-raden.

Twaalfde scène

Rosencrantz en Guildenstern rapporteren de koning hun gebrek aan succes en lichten de ko-ning en de koningin in over de voorstelling die Hamlet gearrangeerd heeft.

Dertiende scène

Ophelia wordt op haar ontmoeting met Hamlet voorbereid. Om zijn liefde op de proef te stel-len vraagt ze Hamlet de geschenken die hij aan haar gaf terug te nemen. Hamlet heeft echter door dat zij liegt, ontsteekt in woede en be-dreigt het leven van de koning. De koning, die niet gelooft dat Hamlets waanzin met liefde te maken heeft, wil hem naar Engeland sturen, maar Polonius haalt hem over deze beslissing uit te stellen tot na het toneelstuk, als Hamlet zijn moeder zal spreken. Ophelia treurt over Hamlets aftakeling.

Veertiende scène

Hamlet en Horatio bereiden de voorstelling voor, en Hamlet leest de toneelspelers de les over de kunst van het acteren. Hamlet hangt de dwaas uit. Na de scène waarin de vergiftiging wordt uitgebeeld, staat de koning verontwaar-digd op en verlaat de zaal. Hamlet is opgeto-gen: hij heeft het bewijs waar hij naar zocht.

Vijftiende scène

Rosencrantz en Guildenstern ontbieden Hamlet bij de koningin en blijven pogen de reden voor zijn wonderlijk gedrag te achterhalen. De to-neelspelers nemen afscheid en geven Hamlet een blokfluit als aandenken. Hamlet vraagt Guildenstern iets op de fluit te spelen, maar dit lukt hem niet. Hamlet vergelijkt zijn ziel met de blokfluit. Polonius ontbiedt Hamlet bij de ko-ningin.

pauze

Eerste scène

Door vrees bevangen na zijn besluit Hamlet te doden, probeert de koning te bidden, maar hij kan het niet.

Tweede scène

Als Hamlet de vertrekken van Gertrude be-treedt, verstopt Polonius zich achter het gor-dijn. Hamlet doodt hem, in de veronderstelling dat het de koning is. Hamlet verwijt zijn moeder dat zij overspelig is geweest en ontsteekt in ra-zernij. Dan ziet hij de geest van zijn vader. Gertrude, die de geest niet ziet, denkt dat haar zoon waanzinnig is, hoewel Hamlet dit tegen-spreekt. Hij vraagt zijn moeder haar zonden op te biechten. Ze gaan besluiteloos uiteen.

Derde scène

De moord op Polonius doet de koning inzien hoe gevaarlijk Hamlet is. Hij verwijt zichzelf dat hij hem uit liefde voor Gertrude gespaard heeft. De koning deelt Gertrude mee dat hij Hamlet nog diezelfde avond naar Engeland zal verbannen.

Vierde scène

Rosencrantz en Guildenstern dwingen Hamlet tot een bezoek aan de koning.

Vijfde scène

De koning eist van Hamlet een antwoord op de vraag waar Polonius' lichaam is en zegt hem dat hij naar Engeland moet. De koning geeft Rosencrantz en Guildenstern een brief mee waarin de Engelsen wordt opgedragen Hamlet om te brengen.

Zesde scène

Na de dood van haar vader en het verlies van Hamlet raakt Ophelia buiten zinnen. Horatio vraagt de koningin met haar te praten. Ophelia probeert erachter te komen waar Hamlet is en dreigt alles aan haar broer te zullen vertellen.

Zevende scène

Laërtes komt terug in Denemarken en wil we-ten hoe zijn vader precies is gestorven. Als hij ziet hoe Ophelia eraan toe is, zweert hij haar waanzin en de dood van hun vader te zullen wreken. De koning wil zijn eigen onschuld be-wijzen.

Achtste scène

Een grafdelver betreedt het koninklijke kerk-hof. Hij zingt een liefdeslied en draagt een graf-steen voor een lijk dat daar begraven zal wor-den.

Negende scène

De koning overtuigt Laërtes ervan dat Hamlet verantwoordelijk is voor de dood van Polonius en belooft hem te helpen bij zijn wraakneming.

Tiende scène

Na Rosencrantz en Guildenstern te hebben la-ten ombrengen, keert Hamlet terug naar Denemarken en ontmoet Horatio op het kerk-hof. Hamlet vraagt de grafdelver voor wie het graf bestemd is, en verneemt enkel dat het voor een gestorven vrouw is. Hamlet beziet in verwondering de schedel van de hofnar Yorick.

Elfde scène

Claudius verzint een plan: Hamlet zal worden uitgedaagd tot een duel met Laërtes, en Laërtes zal heimelijk de punt van zijn degen vergiftigen. Tevens zal de koning een vergiftigd juweel in Hamlets wijnbeker doen. De koningin verschijnt met het bericht dat Ophelia dood is. Ze is van een boom gevallen en verdronken.

Twaalfde scène

Op het kerkhof begint begrafenis. Hamlet, die beseft dat dit de begrafenis van Ophelia is, maakt zich bekend en raakt met Laërtes in ge-vecht. De koning komt tussenbeide.

Dertiende scène

Terug in het paleis blijft Hamlet twijfelen of hij de koning moet doden. Osrick, een hoveling, verschijnt met de uitdaging tot het duel. Horatio waarschuwt Hamlet, maar deze troost hem met de woorden dat wat moet gebeuren, zal gebeuren.

Veertiende scène

Het duel begint... en eindigt met de dood van de koningin, Laërtes en de koning. Hamlet, ge-troffen door de vergiftigde degen, vraagt Horatio hem de gifbeker aan te reiken, zodat hij zichzelf het leven kan benemen. Met zijn laatste woorden laat Hamlet zijn koninkrijk na aan de jonge Fortinbras, prins van Noorwegen, en marcheert de open armen van de grafdelver tegemoet.

biografieën

Het Itim Ensemble van het Cameri Theatre te Tel Aviv
Het Itim Ensemble, dat in 1988 door regisseuse Rina Yerushalmi werd opgericht voor deze produktie van *Hamlet*, was voor het eerst te zien op het Acre Festival en vestigde zich daarna in het Cameri Theatre te Tel Aviv. Het gezelschap won de Margalit-prijs (vergelijkbaar met een Tony Award) voor de beste regisseur en de beste produktie van 1990. De voorstelling kwam internationaal onder de aandacht toen deze naast produkties van onder meer Peter Brook en Peter Stein gespeeld werd tijdens de Theaterformen '90 in Braunschweig. In 1992 voerde het Itim Ensemble *Hamlet* op in de Brooklyn Academy of Music in New York. Ook de tweede produktie van het gezelschap, *Woyzeck* '91, gebaseerd op het toneelstuk van Büchner en wederom geregisseerd door Rina Yerushalmi, werd in Israël zeer goed ontvangen.

Rina Yerushalmi

Rina Yerushalmi volgde klassieke en moderne dansopleidingen in Israël en Londen, waar ze overschakelde op theater. Ze volgde een regieopleiding in Pittsburgh en regisseerde bij La Mama in New York, onder meer *Glasshouse* van de Zuidafrikaanse schrijfster Fatima Dike, dat off-Broadway werd gespeeld door het Lucille Lortel Theater. Daarnaast regisseerde ze in de Verenigde Staten *Het huis van Bernarda Alba* van Lorca, *On the Razzle* van Stoppard, diverse stukken van Leon Katz, en *Yossele Golem* van Dan Horovitz. In Israël regisseerde ze onder meer Becketts *Malone sterft*, *Macbeth*, Ionesco's *De stoelen* en Pirandello's *Zes personages op zoek naar een schrijver*. Bij de New Israel Opera regisseerde ze *Faust* en Humperdincks *Hänsel und Gretel*. Voor de Batsheva Dance Company maakte ze een choreografie voor een avondvullend ballet gebaseerd op *De Dibboek*.

Colofon

Dit is een uitgave van het Holland Festival.
Telefoon: 31.(0)20.627 65 66
Telefax: 31.(0)20.620 34 59
Adres: Kleine-Gartmanplantsoen 21
NL-1017 RP Amsterdam
Basisontwerp: Pieter Roozen / Mart. Warmerdam
Opmaak: Patrick Hoogenberg
DTP-apparaat ter beschikking gesteld door
Magister Computer
Druk: Drukkerijen de Bussy Ellerman Harms bv
De scènebeschrijving en de biografieën zijn uit
het Engels vertaald door Jan Willem Reitsma.

Sponsors

Koninklijke PTT Nederland NV (hoofdsponsor)
De Volkskrant bv
Fiat Auto Nederland bv
Dommelsche Bierbrouwerij bv
BV Weekbladpers
Drukkerijen de Bussy Ellerman Harms bv
Andersen Consulting

Subsidiënten

Ministerie van WVC
Ministerie van Economische Zaken
Ministerie van Buitenlandse Zaken
Gemeente Amsterdam
Prins Bernhard Fonds
Stimuleringsfonds Nederlandse Culturele
Omroepproducties

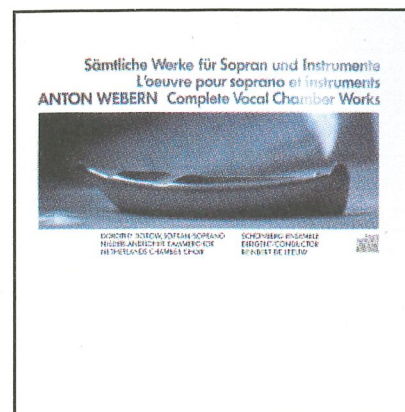
de Volkskrant

Dommelsch Bier

Het première label

koch
schwann
MUSICA
MUNDI

cd nr. 314005

meer dan alleen goede vrienden

Holland. 02155 - 12851
België. 03 - 3286765

cd nr. 311009

& Het Schönberg Ensemble

cd nr. 310117